

De Oranjes doorgelicht

Wat zijn de belangrijkste bevindingen uit het enorme onderzoek naar de koloniale erfenis van het koningshuis? 'Dat iedere Oranje tot Juliana bereid was geweld te gebruiken, vind ik shocking'

6

College Tour Kadir van Lohuizen wordt graag activist genoemd

Boer Boris Luc Sels leest voor: 'Eindelijk een publiek dat luistert'

Minste uitstoot, grootste ramp In Malawi leidt de kleinste weersverandering al tot hongersnood, aldus antropoloog en afrikanist Tanja Hendriks. Klimaatverandering en Super-El Niño hebben er een verwoestend effect. 'Ik bereid me voor op schokkende taferelen'

12

Raad schiet plan voor vice-rectoren af

Het plan van het college van bestuur om twee nieuwe vice-rectoren aan te stellen kan niet rekenen op instemming van de universiteitsraad. ‘Ik snap niet waarom alleen mensen in schaal 15 of 16 problemen kunnen oplossen.’

DOOR MARK REID

De totale studieschuld is gedaald

De studieschuld is voor het eerst afgenomen, blijkt uit cijfers van het CBS. Nederlandse (oud-)studenten hadden in januari van 2026 een gedeelde studieschuld van 28 miljard euro, 800 miljoen minder dan de jaren ervoor.

DOOR ELSE VAN DER STEEG

Het is drie jaar geleden dat de studiebeurs opnieuw werd ingevoerd, na acht jaar leenstelsel. Direct na die herinvoering nam het aantal studenten met een schuld al wel af. 2026 is het eerste jaar dat de totale schuld ook daalt. In 2023 hadden ruim 1,6 miljoen mensen een studieschuld, in 2026 zijn dat er nog ruim 1,5 miljoen. Maar het aantal studenten met een schuld van 50.000 euro of meer neemt juist toe. Het gaat om 145 duizend men-

sen, twee keer zoveel als in 2020. Bij vijf-duizend van hen bedraagt de schuld zelfs een ton of meer. Vanaf 2011 steeg de totale studieschuld tot 2026 ieder jaar, schrijft het CBS. Wel is er een verschil te zien in de snelheid van de stijging: tussen 2011 en 2015, de vier jaar voor de invoering van het leenstelsel liep de totale schuld op met 3,2 miljard. In de vier jaar na de invoering, tussen 2015 en 2019 was er een stijging zichtbaar van bijna 8 miljard. In 2024 (en 2025) liep dit op tot een recordhoogte van in totaal 28,8 miljard. Leenstelselstudenten hadden geen recht op een basisbeurs, maar konden lenen tegen in eerste instantie lage rente, die in 2024 toch werd verhoogd naar 2,56 procent. In 2026 staat de rente op 2,33 procent. DUO kondigde deze week aan dat de

rente volgend jaar 2,7 procent wordt. Deze generatie studenten is twee keer gecompenseerd voor het mislopen van de basisbeurs. Eerst met 1800 euro, zo'n 34 euro per gestudeerde maand. Begin 2026 voegde het kabinet hier nog een extra compensatie aan toe van 44,50 per gestudeerde maand, ruim 2100 euro. In totaal komt dit voor leenstelselstudenten neer op een compensatiebedrag van 78,50 per maand. De huidige beurs voor uitwonende studenten is 324 euro per maand. De landelijke gemiddelde studieschuld stijgt nog wel. Dit komt doordat de schuld van oud-studenten nog stijgt: inmiddels is dit 19,2 duizend euro per persoon, bijna 2000 euro meer dan in 2023. De gemiddelde schuld van huidige studenten is wel aan het afnemen, en zit momenteel op 15,6 duizend euro.

Eerst vertaalhulp regelen, anders stemt de raad voortaan altijd tegen

De universiteitsraad is het zat dat raadsleden die geen Nederlands spreken nog steeds geen vertaalhulpmiddelen krijgen en wil dat met drastische maatregelen afdwingen: bij alle onderwerpen dwarsliggen.

DOOR MARK REID

Bij de raadsvergadering besprak de raad maandag de vraag van PhDoc aan het college over vertaalhulpmiddelen. PhDoc stelt daarin aan de kaak dat er op dit moment maar één account van vertaaltool DeepL beschikbaar is per faculteitsraad. De universiteitsraad heeft überhaupt geen toegang hiertoe. Dit werpt een grote barrière voor studenten en medewerkers die geen goed

Nederlands spreken om deel te nemen aan de medezeggenschap. De vertaaltool die de raadsleden willen gebruiken zou in staat zijn om live ondertiteling van de vergadering te verschaffen. DeepL is bovendien een tool die door de Europese Unie wordt aangeraden omdat het privacy hoog in het vaandel heeft. Zelf DeepL aanschaffen is niet mogelijk, laat raadslid Elise Gosselin (DSP-SC) desgevraagd weten. De live vertaalfunctie is alleen beschikbaar voor bedrijven en niet voor particulieren. 'Ik vraag hier al negen maanden om, en ik hoor steeds dat het volgende week wordt geregeld, maar dat is niet zo', zegt Gosselin. Tijdens de vergadering onderschreef FNV de rondvraag van PhDoc, maar de maat was dermate vol dat raadslid Pa-

trick Klaassens (VB) nog verder ging. 'Ik zou wel willen zeggen dat we niet verder gaan met de volgende vergaderingscyclus tot die vertaaltool is geregeld voor onze leden. Dan houdt het op.' De raad schaarde zich achter dit plan. Gosselin raakte tijdens de vergadering zichtbaar geëmotioneerd door die steun. 'Ik kan niet uitdrukken wat voor steun dit is. Ik ben heel dankbaar voor jullie steun en solidariteit hierin.' Timothy de Zeeuw (LAG) wist Klaassen snel te wijzen op een saillant punt. 'Als de raad niet binnen zes weken op een instemmingsverzoek reageert, stemt de raad reglementair automatisch in.' Daarop besloot de raad niet om niet te vergaderen, maar overal tegen te stemmen zolang de vertaaltool niet is geregeld.

Gewaagde oversteek

LAG): 'Ik denk dat we een signaal moeten geven dat de raad het niet eens is met dit voorstel zoals het er ligt, en dat de argumentatie waarom de functies nodig zijn tekortschiet. Tegelijkertijd moeten we als raad inzien dat er verandering nodig is en dat we meer initiatief en leiderschap nodig hebben op onderwerpen die faculteiten overstijgen. Maar gewoon twee vice-rectoren er tegenaan gooien gaat het niet oplossen.' Mara Constantinescu (FNV) voegde toe: 'Ik snap niet dat elke keer dat er bij een nieuw probleem blijkbaar alleen mensen in schaal 15 of 16 het kunnen oplossen.' 'Ik vind dat de brief die opgesteld is veel te negatief is. Ik denk dat wij als universiteitsraad veel te vaak nee zeggen en veel meer mee moeten praten', zei Friso Croon Boucher (ONS). 'Door als universiteitsraad hier de hakken in het zand te zetten, betekent dat dat alles ontzettend wordt doorgeschoven. Er moet gewoon bestuurd worden aan deze universiteit. Wie zijn wij dan als universiteitsraad om te zeggen: wij vinden niet dat daar meer bestuurlijke ondersteuning bij kan? Laten we met die constructieve

houding kijken naar hoe we dit voorstel kunnen verbeteren.' Daar was Johan Verweij (FNV) het niet mee eens: 'Ik vind niet dat je wel of niet instemmen kan koppelen aan constructief zijn. Als we iets vinden, moeten we dat kunnen vinden. Wij zijn voor een directeur bestuursbureau, we zijn voor het programma Verbeterde Besturing. Wat mij betreft kunnen we ook heel veel constructieve suggesties doen en meedenken, als we maar wel helder nee tegen de vice-rector kunnen zeggen.' Ook drong Verweij aan op een evaluatie van het vice-rectoraat van Erwin Muller. Die zogeheten 'flitsbenoeming' leidde twee jaar geleden tot ophef toen Muller zich al op YouTube presenteerde als vice-rector organisatieontwikkeling, terwijl de raad nog advies moest geven over die functie. Nadat zijn plan om universitaire diensten te reorganiseren door de raad werd gekraakt vertrok hij vroegtijdig naar de Raad van State. Uiteindelijk stemmen alleen Yordanova en Croon Boucher in met de vice-rectoren. De twaalf andere raadsleden stemmen tegen. De raad spreekt op 23 oktober met het college over het onderwerp.

Hoe lame ook, ik wilde mee naar de werkgroep verbintenissenrecht

Om de verlamdende melancholie van gevallen herfstbladeren te bestrijden, had ik het plan opgevat eens een werkgroep verbintenissenrecht bij te wonen. Niets helpt beter tegen najaarsrspleen dan de onverbiddelijke nuchterheid van juridische afspraakkunde, was mijn gedachte. Misschien kon ik Marco Verhoef wel aansprakelijk houden voor mijn sombere buien in het laat seizoen. Ik plofte neer op de afdankbank in onze onberispelijke woonkamer en tikte mijn huisgenoot Leon, een vlijtige rechtenstudent van corporaal kaliber, op zijn schouder om hem mijn wens voor te leggen. Zijn bloedrode Wolters Kluwer met mensenschimmen op de voorkant prijkte al een tijdje op zijn bureau, livig, betast

en met die heerlijk concrete titel 'Verbintenissenrecht algemeen'. De anonieme, schokkende contouren van discussiërende juristen op de kaft, wier hele geest binnen het menselijke domein vakkundig was afgericht op kloppende patronen, logica en regelingen, fascineerden me mateloos. Waarom die schichtigheid afbeelden op zo'n onweerlegbaar wetboek? Zouden zelfs die dikgedrukte professornamen met hun plechtige titels er dan niet in slagen een sluitend systeem te formuleren en uiteindelijk moeten toegeven aan de stilzwijgende autocratie van het t boeval die achter alle dingen schuilgaat? Is elke overeenkomst uiteindelijk een schaduw in beweging? Leon keek me aan met uitpuilende ogen alsof ik hem een wereldschokkende bekendenis had gedaan en onze vriendschap nu voorgoed was verloren. 'Gast, vbr is zo lame dat studenten pluspunten krijgen als ze überhaupt komen opdagen. Waarom wil je daar vrijwillig heen?'

Ik zei hem dat het presocratische probleem van zijn en worden weliswaar door de continentale filosofie onmaskerd is als een valse dichotomie ter rechtvaardiging van een christelijke wereldorde, maar de vergankelijkheid van een herfstblad opnieuw het menselijk eeuwigheidsverlangen bevraagt en er volgens mij geen beter surrogaat is voor het verongelukte essentialisme dan het verbintenissenrecht. Leons ogen waren gedurende mijn relaas terug in hun kassen gekropen en hadden momenteel last van haperende luiken. Hij rekte zich uit als een zeester met spierpijn en gaf me met zijn linkerarm de net langs mijn nek gleed kreunend een paar klopjes op mijn achterhoofd.

'Alright, wijsgier. Je kunt morgenochtend met me mee als je wilt. Laten we om half elf afspreken bij de fietsenstalling'. Of ik die nacht kon slapen? Nauwelijks. Ik was druk in de weer met de voorgeschreven vakliteratuur van mijn aanstaande debuut in de rechtsgeleerdheid. Een overeenkomst bleek geen verbintenis te zijn. De mens beschikte over een vrije wil. Er bestond zoiets als billijkheid. En terwijl mijn filosofische scholing tot beroepstwijfelaar door het onloochenbare wettenstelsel van het praktische leven werd vermorzeld, gingen de klagende regenvlagen aan het vensterraam die nacht volkomen aan mij voorbij. Ik was gelukkig. Leon en ik fietsten de ochtend daarop stipt om half elf naar onze werkgroep verbintenissenrecht. *Pacta sunt servanda*. In een zaaltje stond een man van begin dertig met zijn laptop te hannesen. Hij had een lichtblauw overhemd aan, een blond vlassnorretje, een randloze bril en mompelde 'putain' met te veel souplesse. Nadat we vijf minuten naar deze bedenkelijke openingsact hadden gekeken, kregen we ongevraagd de inbox van onze docent op het diascherm te zien. Hij klikte op een mailtje met de titel 'Kahootje week 4!' en zocht naarstig naar de link.

Ondertussen las ik per ongeluk de volgende aanbeveling, gericht aan het hele docenten-team: '...als je deze werkgroep voor 12 uur geeft, is het echt leuk om een warming-up te doen op het kahootdeuntje. Vraag je studs naast hun stoel te gaan staan en verzin een dansje!' Ik zuchtte diep. Zou hij werkelijk... Nee toch? 'Oké, lieve allemaal, ga even naast je stoel staan!' Ja dus. Ik bleef roerloos zitten, als een blad dat weigert zijn tak te verlaten, en hield mezelf hypocriet vast aan de slotregels van een herfstgedicht: 'En pijndoend, schrijnend dromen / weg van mijzelf te komen / En eigenlijk zo wanhopend'.

FGGA krijgt meer studenten (en zoekt dus ook extra docenten)

De faculteit Governance and Global Affairs (FGGA) blijft de komende jaren in de zwarte cijfers. Vrijwel alle opleidingen groeien, waardoor de faculteit op zoek moet naar extra medewerkers.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

De faculteit verwacht in 2027 een positief resultaat van 364.000 op de reguliere activiteiten. De geoormerkte gelden laten een daling zien van 347.000 euro, waardoor het totaalresultaat uitkomt op 17.000 euro. Dat blijkt uit de begroting 2027-2031 die het faculteitsbestuur dinsdag besprak met de faculteitsraad. Verder verwacht FGGA in 2027 een omzetgroei van 2,4 miljoen euro. Maar door de toegenomen studentenaantallen moet er 20 fte extra personeel bij, waardoor de verwachte personele lasten met 3,2 miljoen euro harder stijgen dan de verwachte baten. Dat verschil wordt echter vanaf 2028 ten positieve gekeerd. 'Als ik naar het meerjarenperspectief kijk, doen we het hartstikke goed', zei directeur bedrijfsvoering Niels Laurens. 'We zijn nog steeds een faculteit die groeit.' Dat betekent wel een extra uitdaging op het gebied van onderwijskwaliteit, erkende hij. 'Als we groeien, hoe houden we dan de kwaliteit vast?' 'Het beeld is solide, stabiel en constant', aldus decaan Koen Caminada. 'We werken heel hard aan het beheersen van de werkdruk, daar is met deze begroting ook ruimte voor. Hoe we dat doen, bepalen we met elkaar.' De decaan zei dat bijna alle opleidingen dit jaar meer studenten hebben verwelkomd dan vorig jaar. 'Dat is deels verklaarbaar: we zijn een aantal nieuwe opleidingen gestart die vollopen. Maar ook onze al langer

bestaande, traditionele opleidingen laten groei zien.' Vooral voor het Institute of Security and Global Affairs (ISGA) lijkt dat een grote uitdaging te worden. Want meer studenten betekent ook dat er meer docenten nodig zijn. 'Het instituutsbestuur zegt dat ze deze mensen wel kunnen vinden', vertelde Laurens. 'Maar als het tijdelijk niet lukt, zijn we er op tijd bij om de werkdruk aan te pakken met onze postdocs en PhD-fellows.' 'Zij zijn echt onze hulptroepen', vulde Caminada aan. Een opleiding die het minder goed doet, is de master Governance of Sustainability. Die kampt juist met financiële problemen door het lage studentenaantal. Vice-decaan Maarja Beerkens: 'Het aantal is met vijfenveertig studenten lager dan verwacht, dat is een probleem. We zien echter landelijk dat de studentenaantallen van opleidingen met dezelfde thematiek naar beneden gaan.' 'Het is voor ons doen een kleine master, maar als je het vergelijkt met de hele universiteit is die juist heel groot. Er zijn tientallen masters kleiner dan deze.' Beerkens: 'De master is heel goed beoordeeld door de studenten, dus er is niks mis met de opleiding zelf. Maar er lijkt niet meer zo'n grote markt voor.' De raad stelde dat de werkdruk specifiek op het faculteitsbureau erg hoog is. 'Zijn er plannen of is er financiële ruimte om de capaciteit daar uit te breiden?' 'Jullie claimen nu een beetje dat de werkdruk daar hoger is dan op andere afdelingen van de faculteit', reageerde Caminada. 'Maar dat weten we niet, dus dat kunnen we niet vergelijken. Het idee moet niet zijn: als de werkdruk ergens hoog is, gaan we er geld naartoe brengen. Soms is dat namelijk helemaal niet de oplossing.'

Wat kun je verwachten van vertrouwenspersonen?

Er bestaat een groot verschil tussen de verwachtingen van medewerkers over vertrouwenspersonen en de taakopvatting die zij zelf over hun werk hebben. 'Ze vinden zichzelf effectief als iemand trevreden is met het gesprek.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Het netwerk van vertrouwenspersonen en ombudsfunctionarissen aan de Universiteit Leiden is breed. Studenten en medewerkers kunnen bij hen terecht met vragen, zorgen of knelpunten op het gebied van ongewenst gedrag (seksuele intimidatie, agressie en geweld, pesten en verbale intimidatie, discriminatie), arbeidsomstandigheden, wetenschappelijke integriteit en conflicten met collega's of leidinggevend. Maar: wat kunnen deze personen daadwerkelijk voor klagende studenten en medewerkers doen? Raadslid Patrick Klaassen (Universitair Belang) bracht dit 'fundamentele punt' maandag in de universiteitsraad naar voren bij de bespreking van de jaarverslagen van de vertrouwenspersonen. 'Onlangs ben ik bij een sessie geweest waarin vragen konden worden gesteld aan de vertrouwenspersonen van deze universiteit', begon hij. 'Wat mij opviel is de discrepantie tussen de verwachtingen van medewerkers op de werkvloer over wat een vertrouwenspersoon kan betekenen, en de daadwerkelijke werking van de vertrouwenspersoon.' Naar de vertrouwenspersoon gaan is moeilijk, zei Klaassen. 'Daar moet je een grens voor overheuen en ga je pas naartoe als je ergens niet meer zelf uitkomt. De verwachting van de mensen die daar naartoe gaan, is dat de vertrouwenspersoon je helpt met het oplossen van je problemen. Terwijl, toen we doorvroegen bij de vertrouwenspersonen, bleek dat dat helemaal niet hun eigen taakopvatting is. Zij vinden zichzelf al effectief als medewerkers trevreden zijn met het gesprek dat er met hen is gevoerd.' Raadslid Elise Gosselin (DSP-SC) noemde die discrepantie 'dramatisch'.

'Er zijn geen cijfers over hoe we de effectiviteit van vertrouwenspersonen meten', ging Klaassen verder. 'Ik zou graag willen weten: hoe veel mensen die naar een vertrouwenspersoon gaan werken hier een half jaar later nog? Of is de stap naar de vertrouwenspersoon een eerste portaal om deze organisatie te verlaten? En beschikken vertrouwenspersonen zelf over deze cijfers?' Volgens Klaassen moet er in ieder geval iets gebeuren. 'Of we moeten medewerkers beter informeren over wat ze van een vertrouwenspersoon kunnen verwachten, en dat is blijkbaar dus een goed gesprek maar niet per definitie het oplossen van jouw problemen. Of de functieomschrijving van de vertrouwenspersoon moet worden aangepast.' Overigens staat in het jaarverslag van de interne vertrouwenspersonen juist dat 'melders aangaven dat zij zich gehoord, serieus genomen en zorgvuldig begeleid voelden gedurende het proces' en dat de ondersteuning 'in veel gevallen leidde tot helderheid over vervolgstappen, meer inzicht in mogelijke oplossingsrichtingen en een beter begrip van de formele en informele routes binnen de organisatie'. Volgens het verslag werken de vertrouwenspersonen wel degelijk aan oplossingen: 'De ondersteuning droeg in diverse casussen bij aan het oplossen of de-escaleren van conflicten, het verbeteren van samenwerking en het herstellen van een veilige werrelatie' en 'een aanzienlijk deel van de contacten' resulteerde in 'succesvolle interventies, zoals het herstellen van onderlinge communicatie, of het realiseren van praktische oplossingen binnen de werkcontext'. Raadslid Nadine Potters (PBMS) benoemde een terugkerend probleem. 'Ik wist tot deze zomer niet eens dat er een ombudsfunctionaris voor studenten bestaat waar je klachten kan indienen over de universiteit. Veel andere studenten weten dit ook niet. Zelfs sommige studentadviseurs schijnen dit niet te weten.' In een van de jaarverslagen wordt dit probleem erkend. 'Er is hard gewerkt aan het vergroten van de bekendheid van de vertrouwenspersonen, onder meer door gerichte communicatie en bijvoorbeeld aanschuiven bij lunches en bijeenkomsten.'

DOOR VINCENT DE GROOT
FOTO MARC DE HAAN

Boer Boris en de voorlezende voorzitter

'Kennen jullie Boer Boris?' De meeste kinderen knikken. Eén wijsneusje zegt: 'Ja, maar mijn papa kent Boer Boris niet.' 'Dan moet je hem straks maar over hem vertellen.' Luc Sels, voorzitter van het college van bestuur, zit op een houten blok. Hij is uitgenodigd om voor te lezen aan de peuters en kleuters op kinderopvang De Kattekop. Op zijn schoot rust het prentenboek *Boer Boris gaat naar zee* van Ted van Lieshout. Zittend op matrassen gapen de kinderen hem aan. Sommigen dragen een papieren hoed met haring en wittebrood erop. Het is bijna 3 oktober en de Kinderboekenweek is in volle gang. 'Hoe oud zijn jullie?' 'Zes!' 'Drie!' 'Een beetje drie', zegt een kindje beduusd. Sels lacht: 'Ik ben een beetje negenenvijftig.' Met kalme stem begint hij voor te lezen. De kinderen luisteren aandachtig. 'Welke dieren zien we zwemmen?' Sels toont de prent terwijl de koters kirren en roepen. 'Een leeuw!' zegt er een trots. 'Nee', verbetert Sels. 'Ik denk geen leeuw, eerder een kat.' Nadat Boer Boris weer terug op zijn boerderij is, slaat Sels het boek dicht. Hij kijkt tevreden. 'Eindelijk een publiek dat wel luistert.' De keuze om de collegevoorzitter uit te nodigen als voorlezer ligt misschien niet meteen voor de hand. Afgelopen jaar besloot de universiteit de jaarlijkse vergoeding aan De Kattekop per 1 januari 2027 stop te zetten. 'Het is niet dat we niet meer rond kunnen komen', vertelt directeur Ellen Buschman. 'Maar we hadden die overeenkomst zodat we exclusief voor ouders die bij de universiteit werken of studeren opvang kunnen bieden. Dat geeft ons een uniek karakter. We vonden het erg jammer dat

de universiteit dat had opgezegd, want we voelen ons onderdeel van de universitaire gemeenschap.' De beslissing om de vergoeding te schrappen was volgens het college van bestuur een gevolg van de bezuinigingen op het hoger onderwijs. De komst van Sels lijkt dan ook geen toeval. Buschman: 'We hopen dat hij de charme van De Kattekop weer gaat waarderen en dat er misschien toch een heroverweging komt.' 'Ik denk dat ik er geen twee seconden bij stilgestaan heb', vertelt Sels over het verzoek om voor te komen lezen. 'De beslissing om de financiering stop te zetten was al genomen voor ik hier kwam. Ik heb de keuze wel gerespecteerd. Het is besloten in moeilijke tijden met veel financiële druk. Het is afwachten of er verandering komt, want de huidige coalitie is weer vriendelijker ten aanzien van hoger onderwijs en wetenschap. Maar met een minderheidskabinet is het de vraag of goede intenties de realiteit worden.' Ondanks de bezuiniging heeft de kinderopvang ervoor gekozen toch exclusief voor de universiteit te blijven, 'omdat het karakter van De Kattekop niet verloren mag gaan', aldus Buschman. Dat betekent wel dat de kosten voor de ouders stijgen. 'Maar het uurtarief voor volgend jaar zit nog steeds onder het gemiddelde van de regio. Dus het blijft aantrekkelijk om hier je kind te brengen. Dat is ook wat we willen. Als je niet meer hoeft te betalen, waarom zou je dan je zakken vullen met winst?' Sels durft niet te beloven dat de financiële steun weer wordt teruggebracht als er meer geld vrijkomt. 'Er lopen gesprekken. Het allerergste is dat je financiële maatregelen neemt, je rug keert en zegt: trek je plan, *you're on your own from now on*. Wij hopen elke dag opnieuw dat er geld genoeg is om alles wat we willen doen te kunnen realiseren, maar die realiteit is er gewoonweg niet in de huidige wereld. Jezelf nu al rijk rekenen door de intenties die worden uitgesproken door de regering is gevaarlijk.'

'Het allerergste is dat je je rug toekeert en zegt: trek je plan'

‘Hulde der Koloniën’ (1898), ontwerp-tekening voor het zijpaneel van de Gouden Koets door Nicolaas van der Waay

Oranjes steunden slavernij en kolonialisme

Vier eeuwen lang profiteerde het koningshuis van het koloniale systeem, steunde slavernij en sloeg verzet hardhandig neer. ‘Dat iedere Oranje tot Juliana bereid was geweld te gebruiken, vind ik shocking.’

DOOR VINCENT BONGERS EN MARCIËLLE VAN DER KRAAN

In de koloniale geschiedenis speelde het Huis Oranje-Nassau een eigen rol, met overtuiging betrokken, en dus zonder enige twijfel medeverantwoordelijk, zei emeritus hoogleraar Gert Oostindie, voorzitter van de commissie die de rol van de Oranjes in de koloniale geschiedenis van Nederland onderzocht. Vrijdagochtend presenteerde hij de resultaten in de Telders-zaal in het Academiegebouw. Koning Willem-Alexander nam het eerste exemplaar van een van de vijf boeken in ontvangst. Het onderzoek is op zijn initiatief en kosten verricht door het Instituut voor Geschiedenis van de Universiteit Leiden. Er werkten meer dan zestig onderzoekers aan mee. ‘Alle stadhouders, koningen en koninginnen, althans tot en met Wilhelmina, waren overtuigd van de legitimiteit van het kolonialisme en het belang ervan voor Nederland’, ging Oostindie verder. En al die Oranjes achtten ‘koloniale oorlogvoering en gewelddadige onderdrukking van opstanden onvermijdelijk en gerechtvaardigd’. Ze gaven steun aan ‘een koloniaal beleid dat per definitie was gebaseerd op het uitgangspunt van Europese, witte superioriteit’. De betrokkenheid van het Huis Oranje-Nassau was slechts bij uitzondering bepalend voor het Nederlandse kolonialisme. ‘Zonder de Oranjes was Nederland ook wel een koloniale mogendheid geworden. De stadhouders en vorsten

ondersteunden het kolonialisme wel, maar alléén koning Willem I was van beslissend belang.’ De Oranjes verdienden aan de koloniën. ‘Het financiële profijt dat de Oranjes uit de koloniën trokken was vooral in de negentiende eeuw zeer substantieel, in de orde van een half miljard hedendaagse euro’s.’ Daarvan werd het meeste geld verdiend aan Nederlands-Indië. De trans-Atlantische slavenhandel en Caribische slavernij leverden echter vrijwel geen geld op. Oostindie: ‘Voor alle duidelijkheid: niet omdat ze dat niet wilden, maar omdat het niet lukte.’ Oostindie benadrukte dat de Oranjes niets deden om de misstanden in de koloniën aan te pakken. Ze onderscheidden zich in hun opvattingen niet van het grootste deel van de Nederlandse elite en van koloniale vorsten elders in Europa. ‘Maar dat signaleren is iets anders dan hen excuseren. Zij wisten van verzet, er circuleerden andere opvattingen. Zij hadden zich anders kunnen opstellen. Er werd geen tegendraads leiderschap getoond.’ Voor de koning vormden de ongemakkelijke uitkomsten geen afsluiting, maar juist een aansporing om zich in te zetten voor het heden en de toekomst. ‘Voor mij is uw onderzoek met zijn ongemakkelijke uitkomsten een extra stimulans om mijn volle krachten te blijven geven aan wat ik bij mijn inhuldiging heb gezworen. Namelijk om de vrijheid en de rechten van alle Nederlanders en alle ingezetenen te beschermen.’

Koning Willem-Alexander loopt met emeritus hoogleraar Gert Oostindie naar het Academiegebouw

‘De koning heeft moreel leiderschap getoond’

Uit het onderzoek blijkt dat de Oranjes niets verdienen aan slavernij. Het is een verrassende conclusie die ook voor boosheid zorgt, merkte onderzoeksleider Gert Oostindie. ‘Sommige nazaten geloven ons niet en zien dit als een witwasoperatie.’

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO TACO VAN DER EB

‘Ik wist niet wat de koning ging zeggen’, vertelt emeritus hoogleraar koloniale- en postkoloniale geschiedenis Gert Oostindie over het moment dat hij het eerste exemplaar van een van de vijf boeken aan Willem-Alexander overhandigde. ‘Ik wilde ook absoluut niet van tevoren weten wat zijn reactie zou zijn. Er was geen invloed van het kabinet of het koningshuis geweest op ons onderzoek en ik wilde nu ook niet weten wat hij er in zijn toespraak stond.’

Was u verbaasd over het uitblijven van excuses?

‘Nee. De koning had op basis van ons onderzoek kunnen zeggen: ik maak excuses voor het hele koloniale verleden. Ik had echter niet verwacht dat hij dat daadwerkelijk zou doen. Ik was wel blij met de reactie op ons werk: “Ik omarm het.” Veel duidelijker kan het niet.’

Zouden die excuses er wel moeten komen?

‘Je zou kunnen stellen: als je “a” zegt, moet je ook “b” zeggen. Uiteraard ga ik de koning niet vertellen wat hij moet doen, daar komt nog bij dat de premier de reactie van tevoren goedkeurt. Zelfs al zou de koning excuses willen maken, heeft hij te maken met politieke afwegingen.’

Uit jullie berekeningen blijkt dat slavernij de Oranjes weinig opleverde.

‘Klopt, al probeerden ze er wel aan te verdienen. Het is heel belangrijk dat dat nu eindelijk goed is uitgezocht. De resultaten vallen tegen voor sommige nazaten. Die geloven de cijfers niet en zien dit als een witwasoperatie. ‘Ik zag enkele haatmails van mensen die vinden dat we met deze cijfers slavernij goedpraten. Dat is natuurlijk niet zo. De schrijvers van dat financiële hoofdstuk maakten zich er ook zorgen over dat hun berekeningen als goedpraten zouden worden gezien. Dat wil je voorkomen natuurlijk. Maar wetenschappelijk is er geen probleem. Je werkt met de cijfers die je vindt.’

Tegelijkertijd zijn er reacties dat u de Oranjes veroordeelt met de ogen van nu. Wat vindt u daarvan?

‘Natuurlijk waren ze kinderen van hun tijd, maar ze wisten dat het anders kon. Een deel van de elite constateerde al vrij vroeg: dit kan helemaal niet. Daar deden de Oranjes niets mee. ‘Verzet in de koloniën was er ook altijd. Het is niet zo dat de Afrikanen die uit hun land werden weggehaald dat oké vonden en onderdrukte Javanen instemden met hun lot. ‘De koning toonde met het verzoek naar dit onderzoek moreel leiderschap. Het kan hem ook vervreemden van een deel van de bevolking: namelijk radicaal rechts. >

> ‘Uit het boek waarin de vergelijking wordt gemaakt met andere monarchieën blijkt dat alle vorsten ongeveer hetzelfde koloniale beleid voerden. Het kan zijn dat er in andere landen ook bij de koningshuizen wordt aangedrongen op een onderzoek. Voor ons koningshuis is dat ingewikkeld. Stel dat koning Charles hem daarop gaat aanspreken: “Willem-Alexander, wat heb je ons aangedaan?” Het besluit om die vergelijking te maken kwam echter van ons, en niet van de koning.’

Wat vond u het meest opvallend aan het onderzoek?

‘Dat iedere Oranje, tot Juliana, bereid was om zonder enige twijfel geweld te gebruiken om oproer in de koloniën neer te slaan. Dat vind ik shocking. Anna van Hannover, de vrouw van stadhouder Willem iv, die in 1737 keihard optreden aanmoedigt tegen opstandige marrons (ontsnapte tot slaaf gemaakten, red.) in Suriname zodat “vooral vrouwen en kinderen, van honger zullen vergaan”. Zó heftig! Koningin Wilhelmina omschreef in 1945 haar onderdanen in Borneo, het huidige Kalimantan, aan de Amerikaanse president Roosevelt als “koppensnellers”. Het zou wel honderd jaar duren voor de Nederlanders hen zouden “kunnen opleiden en beschaven”. ‘Over Nederlands Nieuw-Guinea (nu Papoea) vertelde de vorstin hem dat daar “de laagste vorm van menselijk leven ter wereld” te vinden was en dat hun “schedels het minst ontwikkeld” waren. Dat was overigens al eerder bekend. Het

is opmerkelijk genoeg de enig expliciet racistische opmerking die we van een stadhouder of een vorst hebben gevonden.’

U had toegang tot het gesloten archief van Beatrix. Wat viel u op?

‘Publiekelijk stelde ze zich op als beschermvrouw van de Antillen. Binnenskamers spreekt ze harde woorden over wat er volgens haar niet goed gaat daar. Ze heeft ook heel veel vertrouwelijke gesprekken met Surinaamse en zelfs met Indonesische politici. Waarom komen die mensen met haar praten? Want officieel heeft ze niet veel macht. Je ziet dat een koningin informeel toch invloed heeft. ‘Ze houdt kritiek op het koloniale verleden heel erg af. Ze zit bijvoorbeeld helemaal niet te wachten op het nationaal slavernijmonument in Amsterdam. Uiteindelijk is ze wel aanwezig bij de onthulling in 2002, maar dat gaat niet van harte.’

Wat is de volgende stap?

‘We hopen het debat verder te helpen en dan juist richting verzoening. Dat zal niet eenvoudig zijn. Ook naar aanleiding van dit onderzoek gaan er weer stemmen op voor herstelbetalingen in de orde van honderden miljarden euro’s. Dat gaat niet gebeuren, premier Jetten heeft ook meteen gezegd: geen nieuwe herstelbetalingen. En dus blijft er spanning. ‘Feit is wel dat de koning deze geschiedenis open wil bespreken, hopelijk helpt dat de samenleving en de politiek.’

Zacharias Wagner, Jovem negra, 1641

Het was één grote uitwas en ze wisten het

Historici Erik Odegard en Tristan Mostert deden onderzoek naar het koloniale beleid van de stadhouders, die opstanden met enthousiasme neersloegen. ‘De norm lag in de hel.’

DOOR VINCENT BONGERS

In het pand waar de West Indische Compagnie (wic) ooit gevestigd was, zit nu een restaurant. Op de binnenplaats van het West-Indisch Huis staat een standbeeld van Peter Stuyvesant (1610-1672), die voor de compagnie directeur-generaal van de kolonie Nieuw Amsterdam was. ‘Kijk, je ziet dat hij een houten poot had’, zegt historicus Tristan Mostert. Stuyvesant raakte namelijk een been kwijt bij een aanval op de Spanjaarden. ‘Het beeld is hier in 1981 neergezet, tegenwoordig liggen standbeelden van koloniale bestuurders wat moeilijker.’ Vakgenoot Erik Odegard: ‘Nieuw Amsterdam was een perifeer gebied voor de stadhouders en de wic. Maar ook hier zijn Afrikaanse tot slaaf gemaakten naartoe vervoerd.’ Mostert: ‘Dit is ook de plek waar werd besloten wat er met de plantages in de Nederlandse kolonie in Brazilië ging gebeuren.’ Odegard: ‘Stadhouder Maurits van Oranje investeert in de wic. Heel belangrijk is dat in deze periode het indirecte bestuur van de koloniën ontstaat. De compagnieën bepalen grotendeels het beleid. De stadhouders hadden wel grote invloed als bevelhebber van de vloot en het leger.’ Mostert: ‘Het cynische is dat Maurits in prenten wordt geafficheerd als de beschermer van mensen in overzeese gebieden tegen de Spanjaarden. De realiteit was anders.’ Odegard: ‘Het lukte de wic om een deel van de Portugese kolonie in Brazilië te veroveren, waar suikerproductie plaatsvond. De plantages draaiden grotendeels op tot slaaf gemaakten uit Afrika. Tien-duizenden mensen die in slechte omstandigheden werden vastgehouden en gedwongen het zware werk in de velden te verrichten. De mortaliteit was hoog. ‘In 1636 benoemde de wic Johan Maurits van Nassau-Siegen tot gouverneur-generaal van Brazilië. Onder zijn bewind begon die grootschalige

slavenhandel. In deze periode zijn 31.000 mensen aan boord van wic-schepen geladen en daarvan kwamen er iets meer dan 26.000 levend in Brazilië aan. Johan Maurits liet een boek over zichzelf schrijven waarin met de cijfers werd gerommeld. Van de zesduizend mensen die in anderhalf jaar werden ingescheept, stierven er vijftienhonderd aan boord, zei hij bij zijn afscheid. In het boek staat vijftienhonderd van de zestigduizend. Net wat minder gruwelijk voor het grotere publiek.’ Mostert: ‘Tegenover de Staten-Generaal wond hij er geen doekjes om, omdat hij slavernij noodzakelijk achtte.’ Odegard: ‘Er waren ook critici. Je kunt niet stellen dat iedereen slavernij en onderdrukking volstrekt normaal vond.’ Mostert: ‘In een latere periode schreef Onno Zwier van Haren, een goede vriend van stadhouder Willem iv, zeer kritische toneelstukken over het koloniaal beleid. De voc vervult de rol van de slechterik en de schrijver sympathiseert met de inheemse machthebbers. Desondanks sloegen de stadhouders, soms met enthousiasme, opstanden neer. Opvallend is dat bijvoorbeeld Maria Louise van Hessen-Kassel, de moeder van stadhouder Willem iv, er bij de Staten-Generaal op aandrong om opstandelingen in de kolonie in Berbice (Nederlands-Guyana) keihard aan te pakken. ‘Toen Surinaamse marrons (ontsnapte tot slaaf gemaakten, red.) in opstand kwamen werd dorp na dorp afgebrand. De wic-directeuren vonden dat niet iets om zich voor te schamen lieten. Ze lieten grote wandkaarten maken met dorpen erop die in de fik staan en mensen die wegrennen. Odegard: ‘De stadhouder wist hiervan. Het was één grote uitwas. De norm lag in de hel.’ Mostert: ‘De stadhouders verdeelden baantjes. Om die te krijgen en steun te krijgen voor koloniale activiteiten wilde iedereen bij ze in de gratie komen. Willem v had een uitgebreide menagerie en wilde

Stadhouder Willem iv met zijn bediende Jean Rabo, door Jacques André Joseph Camellot Aved, 1751

heel erg graag een orang-oetan. Het ene na het andere dier ging dood op transport. Het werd een race om er een levend af te leveren. Dat was onderdeel van het patronagespel.’ Er worden zelfs mensen uit de koloniën aangeboden. Anna van Hannover, de vrouw van stadhouder Willem iv, krijgt een dwerg cadeau die “Goliath” wordt genoemd – een “Moorsche of Indi-aanse [uit Indië] jongeling” – als relatiegeschenk. Mostert: ‘Schrijnend om een lijstje te zien waar tussen de rariteiten en vogelnestjes voor in de soep, een dwerg vermeld staat. Het zegt wel iets over hoe ze dachten. De invloed die de stadhouders hadden door hun militaire rol, bijvoorbeeld bij het neerslaan van opstanden, is veel belangrijker dan hun financiële belangen. Als we dan toch naar het geld kijken was de opiumhandel veel belangrijker. Zijn dividend uit de zogeheten Amfoensociëteit die de opiumhandel naar Java voor zijn rekening nam, leverden Willem iv en v evenveel op als de inkomsten uit de wic en voc bij elkaar.’

De gevangenneming van prins Diponegoro Door Raden Sarief Bastaman Saleh, 1857

Bart Verheijen beschrijft hoe koning Willem i (1772-1843) verdiende aan het koloniale systeem dat hij zelf optuigde. Opvolger Willem ii (1792-1849) was tegen slavernij, maar durfde het niet af te schaffen. ‘De Oranjes steunen het koloniale geweld heel nadrukkelijk.’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

‘Willem i heeft de meeste macht van alle Oranjes in de koloniën ooit. Na de Franse tijd worden de koloniën onderdeel van de Nederlandse staat en krijgt de koning het opperbestuur. Willem i wil alles controleren, dwingt gehoorzaamheid af bij bestuurders en ontslaat mensen die niet luis-teren. Je zou hem een autocratische, koloniale micromanager kunnen noemen. ‘Zijn beleid is vooral gericht op winstmaximalisatie voor Nederland. Hij schaft onder Britse druk de slavenhandel af, maar laat de slavernij bestaan. Zelf investeert hij veel geld in de Nederlandse Handel-Maatschappij en geeft die vervolgens een monopolie: zo verdient hij zelf ook aan het koloniale systeem dat hij als koning optuigt. Dat levert de Oranjes in de negentiende eeuw veel geld op. Hij is dus niet alleen de “koopman-koning” uit onze geschiedenisboeken, maar ook de koloniekoning. ‘Als de Nederlandse macht wordt uitgedaagd, kiest Willem i ervoor verzet hard neer te slaan. De Java-oorlog van 1825 tot 1830 is het meest bloedige conflict dat Nederland ooit heeft uitgevochten. Ongeveer tweehonderdduizend Javanen en vijftienduizend militairen komen om en zo’n twee miljoen mensen raken ontheemd. Willem i bemoeit zich persoonlijk met de oorlog en wil alleen een onvoorwaardelijke overgave accepteren. Dat vond ik opvallend: de Oranjes steunen het koloniale oorlogsgeweld heel nadrukkelijk.

Koning Willem i door Joseph Paelinck, 1819

‘Dat vind ik tekenend. Als mensen in verzet komen, wordt geweld gebruikt om dat de kop in te drukken. Het idee dat dat ver weg gebeurde zonder dat men in Den Haag ervan wist, klopt niet. Willem i wist ervan en steunde het. ‘Ondertussen gaat Nederland bijna failliet. Na de Belgische afscheiding in 1830 houdt Willem i het leger jarenlang gemobiliseerd en betaalt dat mede met geld uit de koloniën. Als hij voor een nieuwe lening het parlement inzicht moet geven in de koloniale financiën, weigert hij en treedt boos af. Het was een slimme vent, maar ook een enorme eikel. ‘Willem ii erft vrijwel dezelfde koloniale macht, maar is een heel ander type. Willem i zit de hele dag stukken te lezen, terwijl Willem ii meer houdt van het militaire leven, kunst en feesten en vele affaires heeft, met vrouwen én mannen.

Koning Willem ii door Jan Adam Kruseman, 1842

Hij wordt daarmee ook gehanteerd en koopt dat soms af met koloniale gunsten, zoals toegang tot lucratieve suikerplantages op Java. ‘Java moet dienstbaar zijn aan Nederland. Willem ii weigert er scholen te bouwen, omdat hij de bevolking onwetend wil houden. Als in de jaren veertig hongersnood en tyfus uitbreken, doet hij helemaal niets. ‘Willem ii is meer tegen slavernij dan zijn vader, daarom vind ik hem wat sympathieker. Maar ook onder zijn bewind blijft het bestaan, omdat hij bang is voor compensatiekosten voor plantagehouders. Als je er écht tegen bent, kun je het ook afschaffen. ‘Hij was een vrij zwakke koning. Willem i was juist superfanatiek en kon alles doen zonder tegenspraak. Willem ii was incapabel en deed minder. Dat maakt hen beiden gevaarlijk.’

Willem i was een eikel, Willem ii een zwakkeling

Hé Willem III, hou je moeder voor de gek

Koning Willem III, door Nicolaas Pieneman, 1856

‘Veel tegenstemmen vind je niet in geschreven bronnen, omdat het gevaarlijk kon zijn om je uit te spreken. Daarom moet je op andere manieren zoeken. Je hebt liedjes die het Koninklijk Huis vereren, maar ook spot- en hekelledieren die generaties lang op de Caribische eilanden hebben geklonken, zoals een lied dat in de negentiende eeuw op Curaçao over koning Willem III (1849-1890) werd gezongen:

*Biba biba biba biba Wilmu Dêrdu
Ma parse Wilmu Dêrdu
Bo tin idea di frega nos
Ma pa bo frega nos
Bai frega bo mama.*

‘Oftewel:

*Lang leve, lang leve Willem de Derde,
Maar het lijkt erop, Willem de Derde,
Dat je ons voor de gek wilt houden
Maar in plaats van ons voor de gek te houden,
Ga je moeder maar voor de gek houden.*

‘Ze zeggen: hoelang duurt het nog voordat we onze vrijheid krijgen? Hoe zit dat nou, Willem? We voelen ons beduvel. Als je zulke liederen bestudeert, hoor je een heel ander geluid. Ze zeiden wel degelijk: ik ben het er niet mee eens. ‘De mensen in de koloniën zijn in de marge geplaatst. Wij wilden dat omkeren. Daarom hebben we gewerkt met auteurs uit Indonesië, Suriname en de Caribische eilanden. Zij hebben toegang tot netwerken, archieven en bronnen die vanuit Nederland moeilijker aan te boren zijn. Ook gebruiken we oral history: herinneringen aan ouders of grootouders die leden van het Koninklijk Huis hebben ontmoet. ‘Ons publieksboek *Schaduwen van de Oranjazon* houdt Nederland een spiegel voor. Het gaat niet om hoe het Koninklijk Huis gezien wil worden, maar hoe het door anderen wordt gezien. ‘Mensen probeerden protest aan te tekenen en spraken zich uit in kranten, maar het koloniale gouvernement onderdrukte dat. Mensen werden opgepakt, gevangengezet of geïnterneerd. Bij een koninklijk bezoek werd de

stad niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk schoongeveegd: iedereen die een gevaar kon vormen vanwege mogelijk protest, werd weggehaald. ‘Dat is de harde macht. Maar daarnaast heb je zachte macht, ook al is die eigenlijk helemaal niet zo zacht. Via vieringen, sportwedstrijden, theater en Koninginnedag werd mensen geleerd: dit is het Koninklijk Huis en het is plezierig om met hen mee te doen. Indonesische vorsten en vorstinnen hadden veel langere dynastieën dan het Huis van Oranje, maar werden toch als kinderen neergezet die door Nederlandse “grootvaders” moesten worden opgevoed. Heel pijnlijk en schrijnend. ‘Een sterk voorbeeld van die zachte macht is gratieverlening. Mensen werden soms tot tien, twintig of dertig jaar dwangarbeid veroordeeld. Rond Koninginnedag bekeken koloniale ambtenaren wie gratie kon krijgen. Zo kon iets heel gewelddadigs worden ingezet als zachte cultuurpolitiek. Ik vond het confronterend om in het archief al die namen te zien van gevangenen van wie het gezinsleven werd verwoest. En dan besluit iemand: nee, laat hem nog maar vijftien jaar zitten. Hoe kun je als bestuur dan nog vrolijk Koninginnedag vieren? ‘Tegelijkertijd: als je hoort dat de koningin vrijheid heeft verleend aan je vader die dertig jaar zou vastzitten, is dat een effectieve manier om de bevolking loyaal en trouw te maken. ‘Het Koninklijk Huis, en zeker Wilhelmina in Indonesië, heeft het koloniale geweld niet alleen goedgekeurd, maar ook verheerlijkt. Er zijn afschuwelijke foto’s van generaals bij stapels lijken van Indonesiërs. Die kwamen ook in Nederland terecht. Wilhelmina wist wat er gebeurde en onderscheidde de verantwoordelijke generaals vervolgens met de Militaire Willems-Orde, de hoogste onderscheiding. Zij was echt fan van hen. ‘De combinatie van koloniaal geweld waarbij heel veel Indonesiërs omkomen én die zachte macht heeft mij het meest verwonderd: hoe lukt dat? Het doet denken aan mentale mishandeling: ik hou je klein. Ik hou van je, maar ik sla je ook.’

En wat nu... herstelbetalingen?

Het onderzoek van ruim zestig wetenschappers voor *De koloniale geschiedenis van het Huis Oranje-Nassau* leverde vijf boeken op. Wat te doen met die kennis? ‘Een koning die A zegt, moet ook B zeggen.’

DOOR VINCENT BONGERS EN MARCIËLLE VAN DER KRAAN

‘Uw bevindingen zijn onverbloemd en indringend’, reageerde koning Willem-Alexander toen hij het onderzoek naar de koloniale geschiedenis van zijn familie in ontvangst nam. De onderzoekers laten volgens hem zien dat stadhouders en koningen kolonialisme en slavernij actief ondersteunden, ‘inclusief instemming met het neerslaan van verzet’. Daarmee droegen zij medeverantwoordelijkheid voor het voortbestaan ervan. Ook de conclusie dat de Oranjes tot Juliana nooit hun invloed gebruikten om kolonialisme of slavernij aan te kaarten, noemde hij ‘schrijnend en confronterend’. ‘Een conclusie die me raakt, ook al ben ik van drie generaties later’. Willem-Alexander benadrukte het belang van erkenning: ‘Zonder erkenning van wat er is gebeurd, komen we niet verder.’ Nieuwe excuses kwamen er niet. Onderzoeksleider Gert Oostindie betwijfelt ook of dat de logische vervolgstap is. De eerdere excuses van regering en koning betroffen vooral de trans-Atlantische slavernij en het extreme geweld tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, beide na een duidelijke roep om erkenning. ‘Ook over andere dieptepunten uit vier eeuwen koloniale geschiedenis zou de koning zich nog kunnen uitspreken. Maar erg zinvol zou het niet zijn om dat alles een voor een “af te vinken”’. Hoogleraar Esther Captain, die ook deelnam aan het onderzoek, had liever een ander gebaar gezien. ‘Mensen hadden gehoopt dat de koning misschien met een gebaar vanuit zijn familie zou komen. Eigenlijk met geld.’ Volgens haar blijkt uit het onderzoek dat de familie een half miljard verdiende aan onder meer het cultuurstelsel en de Billiton-mijn. ‘Ook van de onbetaalde arbeid van generaties tot slaaf gemaakten hebben mensen geprofiteerd. Dat is nooit verrekend. De koning had kunnen zeggen: ik geef een half miljard terug.’ Tegelijkertijd is Willem-Alexander internationaal gezien een pionier, vindt Captain. ‘Voor heel veel nazaten is het niet voldoende, maar als historicus moet ik ook zeggen: hij is hierin uniek. Hij loopt voorop en heeft excuses aangeboden.’ Juist daarom vindt ze dat er een vervolg moet komen. ‘Dat brengt wat mij betreft ook een verplichting met zich mee. Dat mag nog worden opgevolgd.’ Ook mede-onderzoeker Bart Verheijen vindt dat Willem-Alexander een financieel gebaar had kunnen maken. Het argument dat hij daarmee andere koningshuizen voor het blok zou zetten, vindt hij ‘een beetje zwak’. ‘Je moet je verantwoordelijkheid nemen. De koning heeft A gezegd door dit onderzoek te laten uitvoeren. Dan kan hij ook B zeggen.’ Hij noemt een bijdrage aan een slavernijmuseum als mogelijkheid.

Hoe herstelbetalingen eruit zouden moeten zien, vindt Verheijen moeilijker. ‘De moderne wereld is een direct gevolg van de wereld van honderd jaar geleden, en die zat zeer, zeer oneerlijk in elkaar. Je zou willen dat dat op een bepaalde manier eerlijker wordt verdeeld. Maar hoe, dat is een politieke vraag die ik als historicus niet kan oplossen.’ Tristan Mostert wil nadrukkelijk afstand houden van die discussie. ‘Er zijn zoveel meningen over herstelbetalingen. Ik wil dat niet mengen van de uitkomsten van dit onderzoek.’ Ook Erik Odegard vindt dat het onderzoek de historische feiten voor het debat moeten leveren, niet de uitkomst. ‘Wij moeten daar niet de voortrekker in zijn.’ Wat excuses betreft sluit hij zich aan bij Oostindie. ‘Als je voor alle zaken apart excuses gaat maken, loop je het risico dat je onbewust een hiërarchie lijkt aan te brengen, dat kan tot onenigheid tussen belangengroepen leiden: waarom zijn wij niet eerder aan de beurt? Een holistische aanpak is goed te verdedigen.’

Welke stappen heeft het bestuur van de faculteit Governance and Global Affairs (FGGA) genomen om terugkeer naar de werkvloer voor zwangere vrouwen te verbeteren? ‘We gaan leidinggevenden bij elkaar zetten en hen onderwijzen.’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Sociale Wetenschappen gaat verhuizen, labs zelfs twee keer

De faculteit Sociale Wetenschappen (rsw) gaat in 2035 verhuizen. De labs die nu gedeeltelijk in het Sylvius-gebouw gehuisvest zijn, hebben twee verhuizingen voor de boeg.

DOOR ELSE VAN DER STEEG

Waar het rsw naartoe verhuist als de faculteit in 2035 het huidige Agora-gebouw verlaat, is nog niet besloten. Het Sylvius en het Huygens/Oort worden overwogen. Voor het Sylvius eventueel in gebruik kan worden genomen wordt dat gebouw eerst geheel gerenoveerd. Dat betekent dat de labs van het rsw, die zich pas sinds een kleine vijf jaar ge-

leden in het Sylvius bevinden, eerst allemaal terugverhuizen naar het Agora, om daar een paar jaar later opnieuw te vertrekken, mogelijk zelfs terug naar hun oude plek in het Sylvius. ‘Dat lijkt me nogal een onderneming’, reageerde raadslid Marije Stoltenbergh tijdens de vergadering van de faculteitsraad. ‘Zijn er geen mogelijkheden om ze direct naar de permanente verblijfsplek te brengen en zo één verhuizing over te slaan?’ ‘Wij hebben vastgoed ook gevraagd: “Als we permanent naar het Sylvius gaan, kunnen de labs daar niet blijven?”’ antwoordde adjunct-directeur Bedrijfsvoering Joop van Pijkeren. ‘Maar blijkaar werkt het niet zo. We weten nog niet of we naar het Sylvius gaan, maar

ook als dat zo is, moet het gebouw eerst leeg. Het wordt helemaal gestript, tot aan het beton. Alleen de structuur blijft staan, voor de rest wordt alles opnieuw opgebouwd.’ Dit is volgens hem nodig om het Sylvius aan nieuwe duurzaamheidsregels te laten voor- doen. Bovendien is de luchtbehandeling in het pand niet in orde. ‘Was dit nog niet bekend toen de vorige verhuizing naar het Sylvius plaatsvond?’ vroeg Stoltenbergh. Van Pijkeren: ‘Destijds zag de wereld er anders uit: financieel, maar ook ten aanzien van regels omtrent duurzaamheid. Daar maakte de overheid sindsdien een versnelling in, en die panden voldoen nu gewoon niet meer. We heb-

ben ook allerlei ambities als universiteit, die we toen nog niet voorzien hadden. Dus het is wel nieuwe informatie, maar alsnog gooien we wel wat geld weg nu.’ Van Stoltenbergh: ‘De vorige verhuizing naar het Sylvius ging ook niet zonder slag of stoot. Sommige onderzoeken hebben daardoor vertraging opgelopen. Nu gaat voor mijn gevoel twee keer hetzelfde gebeuren. We moeten nadenken hoe we het zo soepel mogelijk laten verlopen voor degenen die gebruikmaken van die labs.’ ‘Het staat echt op onze radar’, reageert decaan Bart Barendregt. ‘We hopen daar binnenkort wat over te zeggen, het zijn nog prille ideeën allemaal. Maar we delen die zorg.’

Aan de slow violence van Super-El Niño is niet te ontkomen

Landen die nauwelijks uitstoten, zijn het grootste slachtoffer van klimaatverandering. Die tragiek is vooral van toepassing op Malawi, zegt antropoloog en afrikanist Tanja Hendriks. ‘Een kleine weersverandering leidt bijna altijd al tot hongersnood.’

DOOR VINCENT DE GROOT

Tijdens het natuurfenomeen El Niño neemt de passaatwind boven de Stille Oceaan af. Het water voor de westkust van Zuid-Amerika warmt hierdoor op, met verschillende weersveranderingen over een groot deel van de wereld tot gevolg. Droogte of juist hevige regenval plagen landen rond de evenaar. Bovenop de temperatuurstijging door klimaatopwarming komt nu een extreme El Niño met voorspelde piekwaardes van vier graden. Om de zoveel tijd vindt zo’n zogeheten Super-El Niño plaats, de laatste was in ‘97-’98, waarbij de weersveranderingen heviger zijn. Maandag geeft universitair docent Tanja Hendriks, tevens antropoloog en afrikanist, een lezing over de Super-El Niño en rampenbestrijding in Malawi. ‘Malawi is interessant’, vertelt Hendriks, ‘omdat het ontzettend veel last heeft van klimaatverandering, maar een van de landen is die het minst heeft bijgedragen aan het ontstaan daarvan. Het weinig geïndustrialiseerde land produceert nauwelijks uitstoot: 85 procent van de Malawianen woont in rurale gebieden en is afhankelijk van zelf-

voorzienende landbouw. Het weer heeft meteen weerslag op de voedselzekerheid en een kleine verandering leidt bijna altijd tot hongersnood. Maar door klimaatverandering is het weer steeds extremer aan het veranderen.’ De ambtenaren van de Department of Disaster Management Affairs die Hendriks voor haar onderzoek sprak, waren zowel wanhopig als moedig. ‘Ze weten welke risico’s hun land loopt. Zelf komen ze vaak uit families die afhankelijk zijn van de landbouw, dus ze snappen dat zo’n ramp grote impact heeft. Maar hun handen zijn gebonden. Ze zijn verantwoordelijk, maar hebben nauwelijks middelen om te kunnen doen wat ze weten dat ze moeten doen. Dat is mentaal en moreel heel zwaar.’ Ze zetten in op paraatheid en voorbereiding, in plaats van pas in actie te schieten nadat een natuurramp heeft plaatsgevonden. ‘Idealiter zou je door betere weersvoorspellingen eerder waarschuwen. Daarvoor is infrastructuur en geld nodig.

‘Het is niet dat klimaatverandering in de toekomst gaat gebeuren, die luxe hebben we niet meer’

Je moet ook weten waar burgers wonen en hoe je die kunt bereiken. In Nederland sturen we dan een sms’je, maar in Malawi hebben veel mensen geen toegang tot elektriciteit of telefoons. Ze kunnen ook niet altijd lezen en schrijven. Hoe de overheid zo’n waarschuwing bij de bevolking krijgt is nog maar de vraag.’ Malawi is daarnaast erg afhankelijk van humanitaire hulp, die drastisch is gedaald doordat Donald Trump buitenlandse steun via het agentschap USAID heeft stopgezet. ‘Ongeveer 40 procent van het bruto binnenlands product van Malawi wordt betaald door donoren. Bijna de helft van het land draait dus op de internationale gemeenschap. Als USAID zich terugtrekt, betekent dat er enorme gaten vallen in het budget voor bijvoorbeeld onderwijs en gezondheidszorg. Tegelijkertijd maakt zo’n klimaatcrisis alles erger.’ Afgelopen augustus hebben landen in zuidelijk Afrika, waaronder Malawi, een zogeheten El Niño Preparedness Alert eruit gestuurd. ‘Ze hebben een waarschuwing afgegeven om alvast geld te kunnen inzamelen voor de voorspelde lange droogte. Het is niet zo dat Afrikaanse landen alleen maar passieve slachtoffers zijn. Ze zijn van alles aan het doen. Maar er zit wel een verantwoordelijkheid bij het Westen om daar actievoor op in te springen. ‘Een groot deel van de klimaatcrisis is veroorzaakt door de industrialisering in het Westen. Daar is de Global North ook heel rijk mee geworden. Maar de Global South ervaart het grootste deel van de consequenties daarvan. Er zijn al internationale afspraken over gemaakt, alleen halen we die financieringsdoelstellingen niet, zeker niet met alle huidige bezuinigingen. ‘We zitten allemaal op dezelfde planeet. Het is niet dat klimaatverandering in de toekomst gaat gebeuren en in de toekomst onhandig is, en dat we ons nu nog kunnen voorbereiden. Die luxe van tijd hebben we niet meer. Het is écht, het is nu aan de hand, zowel hier als elders.’ Binnenkort vertrekt Hendriks weer naar Malawi, waar de Super-El Niño gaande is. ‘Ik verwacht dat ik veel zal zien van wat ik ook in afgelopen rampenseizoenen zag. Er zit een soort *slow violence* in het weer waaraan je niet kunt ontsnappen. Ik maak me zorgen over zo’n lange droogte op zo’n belangrijk moment in het groeiproces van gewassen. Ik vrees dat de taferelen schokkend zullen zijn, dus ik probeer me daar mentaal op voor te bereiden.’

Tanja Hendriks, El Niño & Europa: hoe een klimaatschok grenzen overschrijdt. Amare (Spuiplein 150, Den Haag), maandag 12 oktober 2026, 17:00 - 18:15 u

Deze studenten luisteren naar het kind als de ouders vechten

Studenten van de rechtswinkel proberen kinderen die in juridische conflicten niet worden gehoord een stem te geven. ‘Na lang doorvragen blijkt de situatie soms heel anders in elkaar te zitten.’

DOOR ELINE DIRVEN

Ouders die ruzie maken over bij wie je moet gaan wonen, maar niemand die aan jou vraagt waar je zelf wilt wonen? Het is wekelijkse kost voor de vrijwilligers van de Kinder- en Jongerenrechtswinkel Leiden. ‘In het begin nam ik best vaak heftige gesprekken mee naar huis, ik dacht in de avond vaak na over de situatie van zo’n kind’, zegt Isabelle de Gooijer (24), oud-bestuurslid en student notarieel recht. Juist die empathie is waar de vrijwilligers voor de Kinder- en Jongerenrechtswinkel Leiden op worden geselecteerd. Daarna krijgen ze scholing in het jeugd- en familierecht. Na een intern tentamen mogen ze aan de slag. ‘De meeste kinderen die naar ons toekomen zijn onder de twaalf jaar’, aldus De Gooijer. ‘Ik vind dat heel heftig. Dan vertellen de kinderen dat ze niet meer bij hun vader of moeder willen wonen.’ ‘We willen de stem van het kind laten horen wanneer papa en mama aan het ruzien zijn, die wordt namelijk vaak vergeten’, legt Emma van den Brink (21), bestuurslid en rechtenstudent, uit. Sinds 2000 geven 21 vrijwilligers gratis rechtshulp aan kinderen, gesubsidieerd vanuit de gemeente. Dit gebeurt via de informele rechtsingang, namelijk via een brief aan de kinderrechter waarin de belangen van het kind staan. De rechter is verplicht om de brief te lezen en te beoordelen. Tijdens de gesprekken op dinsdag en vrijdag kunnen kinderen bij de vrijwilligers terecht. De vrijwilligers zijn terughoudend in het vertellen over individuele gevallen. Wegens de geheimhoudingsplicht mogen ze niet ingaan op de details. Maar niet ieder gesprek draait om nare gevolgen van scheidingen, zeggen ze. Zo probeerden ze ook een minderjarige te helpen die

uit huis was geplaatst en daardoor in een woongroep terecht was gekomen. Daar werd het kind gepest. De vrijwilligers hebben toen samen met de cliënt een brief aan de kinderrechter geschreven met een verzoek tot een nieuwe woongroep. ‘Kinderen krijgen vaak veel hoop bij het idee dat er een brief naar de rechter gaat, maar de rechter kan ook beoordelen dat hij er niks mee gaat doen’, aldus Els Foppen (22), vrijwilliger en student jeugdrecht. ‘Ik voel me soms wel lulig als ik dat tegen het kind moet zeggen.’ ‘Het balletje ligt bij de rechter wanneer wij de brief verzonden hebben’, aldus Van den Brink (21). ‘Soms is het frustrerend dat je niet mag weten hoe een casus afloopt.’ Van den Brink schat dat er gemiddeld één kind per week langskomt. ‘Het kan zijn dat er soms gewoon geen kinderen zijn die hulp nodig hebben, maar ik denk eigenlijk dat te weinig mensen weten dat we bestaan.’ De rechtswinkel probeert daarom via scholen, gastlessen, Instagram en buurthuizen bekender te worden. Tijdens het spreekuur is het soms de kunst om vaders of moeders op afstand te houden, vertelt Foppen. ‘Als een ouder er aan het begin nog bij is, vragen we of die even kan weggaan.’ Soms tot ongenoegen van de ouders. ‘We voeren daarna eerst gesprekken over hobby’s, vriendjes en vriendinnetjes of over wat ze hebben gotten die dag. Maar op die manier komen we er uiteindelijk écht achter wat het kind wil.’ De Gooijer: ‘Als een kind zegt: “En toen zei de advocaat van mijn vader of moeder dat ik naar jullie moest komen”, weet je meteen: aha, deze spreekt namens de ouders.’ Foppen: ‘Je moet goed afwegen hoeveel waarde je kan hechten aan wat het kind zegt. Is het niet te veel beïnvloed door de ouders? De ene twaalfjarige is veel verder ontwikkeld dan de andere.’ Van den Brink: ‘Het verbaast me echt hoe erg ze soms door hun ouders worden gestuurd. Een kind komt binnen met een helder verhaal, maar na lang doorvragen blijkt de situatie soms heel anders in elkaar te zitten.’ Foppen: ‘Het is mooi om te zien dat studenten zich zo inzetten voor kinderen die gehoord moeten worden. Soms gaat een hele zaak over een kind, terwijl dat kind zelf helemaal geen stem heeft gehad.’

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leiden-univ.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4.500 te boven gaan

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijftig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl of weekbladmare@protonmail.com
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 3.000

Hoofredactie:

Frank Provoost:
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie:

Vincent Bongers
v.bongers@mare.leidenuniv.nl
Marcielle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Eise van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Vincent de Groot (stagiair)
Eline Dirven (stagiair)

Medewerkers:

Emiel Beinema | Lente van den Berg | Lisa Boshuizen | Remco Breuker | Carmen Brouwer | Tirza de Graaf | Lorenzo Gerritsen | Valérie Krah | Henrik Laban | Marieke Nolten | Giselle Maria Timmers | Renske Veldman

Art direction en vormgeving:

Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie:

Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties:

Bas van der Schot | Silas.nl

Drukwerk:

Rodi Rotatiédruk, Broek op Langedijk

Advertenties:

Bureau van Vliet b.v.,
Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem,
Telefoon 023 - 571 47 45,
E-mail sales@bureauvanvliet.com
bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad:

Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Annemarie Drahmann | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Hermelijn Smits

@WeekbladMare

CULTUUR

We kunnen niet zeggen dat we het niet wisten

Fotograaf en documentairemaker Kadir van Lohuizen vindt het niet erg om activist genoemd te worden, zegt hij tijdens de opnames van *College Tour, de podcast*. ‘We zijn getuigen van moreel verval, dan vind ik het problematisch als journalisten zich niet uitspreken.’

DOOR GRESA ZEKA EN EMMA GERRITS
FOTO SUZANNE RODENBURG

‘Ik heb nog nooit zoiets dramatisch meegemaakt’, zegt fotograaf Kadir van Lohuizen (63). ‘Dat mensen je aankijken, maar je ook niet aankijken. Zonder ziel.’

Hij heeft het over een foto die hij maakte in 1997. Een kindje wordt wanhopig omhooggehouden boven een onrustige massa vluchtelingen in een overvolle trein, waarin tegelijkertijd mensen worden vertrapt en de vloer bezaaid ligt met lijken. Het beeld is geprojecteerd in de collegezaal van het Lipsius waar Van Lohuizen de eerste gast is van een nieuwe reeks *College Tour*, de podcast, gemaakt door studenten Journalistiek en Nieuwe Media.

Aan presentator Twan Huys vertelt hij hoe hij in de trein zijn camera neerlegde om de mensen te helpen. ‘Een cameraman van CNN schreeuwde: “Get out of my shot!” Van Lohuizen was op eigen houtje naar de Democratische Republiek Congo (toen nog Zaïre) afgereisd om een historisch conflict vast te leggen. Tervijl dictator Mobutu nog aan de macht was, rukte rebellenleider Kabila snel op. Behalve in de trein, belandde hij ook in vluchtelingenkampen waar de omstandigheden erbarmelijk waren.

Al sinds 1988 reist hij de wereld over om misstanden vast te leggen. Eerst als oorlogsfotograaf in onder meer Gaza, Rwanda en Sierra Leone, later als documentairemaker met een brede focus op grote maatschappelijke thema's als de voedselindustrie en klimaatverandering. Vanaf vrijdag is zijn tentoonstelling ‘Nieuwe Energie’ te zien in het Rijksmuseum, met foto's over de energietransitie.

Als fotograaf in gevaarlijke brandhaarden vlogen de kogels hem dikwijls om de oren. Hij zag hoe collega-journalisten gewond raakten en bevriende fotografen werden gedood. Hoewel hij in zijn beginjaren ook ‘het lot wel had uitgedaagd’, kwam de dood kwam pas echt dichtbij toen hij zijn twee jaar jongere broer Hamid verloor. ‘Toen verdween de onschuld. Als het zo dichtbij is, is het toch iets anders. Dat is toch een gedeelte van jezelf dat dan sterft.’ De broers maakten op jonge leeftijd deel uit van de krakersbeweging; beiden waren avontuurlijk en maatschappelijk betrokken. Hamid was ‘een jongen met een missie’, werd actievoerder en schipper voor Greenpeace. Door onbekende oorzaak is hij overboord gevallen van een schip en nooit meer teruggevonden. ‘We weten niet wat er met hem is gebeurd. Hij heeft voor altijd een zeemansgraf.’ Sindsdien heeft hij ‘het gevoel dat ik voor twee

moet leven’. Tegen de zaal vol jonge journalisten in spe zegt hij gedreven: ‘Als je een goed verhaal hebt, stel het nooit uit. Want je weet niet hoe het volgend jaar is.’

Regelmatig krijgt hij het verwijt dat hij geen journalist is, maar een activist. ‘Dit wordt dan vaak gezegd met de bedoeling me te diskwalificeren. Maar met alles wat er nu gebeurt, vind ik het problematisch als journalisten zich niet uitspreken. We zijn getuigen van moreel verval.’ Het in beeld brengen van misstanden kan deprimerend zijn. Maar al op zijn eerste reis naar Gaza in de jaren tachtig leerde hij om niet alleen oog te hebben voor de verwoesting. ‘Ellende is niet alleen maar ellende. Je ziet ook dat mensen veerkracht hebben. Ik heb altijd diepe bewondering gehad voor de mensen in Gaza en hoe ze hun leven weten op te bouwen.’

Een jonge studente staat op om een vraag te stellen. Ze is half Palestijns, heeft familie op de Westelijke Jordaanoever en voelt zich schuldig omdat zij in Nederland is, en de rest daar. ‘Hoe gaat u daarmee om? Heeft u een schuldgevoel?’ Van Lohuizen: ‘Het schuldgevoel was altijd dat zij moesten blijven en ik weer weg kon.’ Hij is meerdere malen in Gaza geweest, tijdens verschillende oorlogen. ‘Het komt voor dat je ’s nachts droomt of wakker schrikt en beseft dat je die familie waar je toch twee weken in huis hebt gewoond, hebt achtergelaten.’

Toch heeft dit schuldgevoel hem nooit tegengehouden. Onlangs reisde hij naar Antarctica om daar de gevolgen van toerisme en klimaatverandering vast te leggen. ‘Soms denk ik: misschien moet ik maar gewoon wat anders gaan doen. Maar ik geloof in de noodzaak van de journalistiek, om de verhalen te blijven vertellen. We kunnen dan niet zeggen dat we het niet geweten hebben.’

College Tour, de podcast

Het is het derde seizoen dat de Universiteit Leiden *College Tour*, de podcast presenteert. Die is gemaakt door masterstudenten journalistiek en nieuwe media onder toezicht oog van Twan Huys. De komende weken schrijven de studenten over hun spraakmakende gasten in *Mare*. Nieuwsgierig geworden? Kom naar de opnames in het Lipsius, of beluister de podcast online. Maandagavond 12 oktober is journalist Thomas Erdbrink te gast.

Boven: I Love Boosters
Onder: Moscas

Films die je nergens anders ziet

Deze week begint de 21^e editie van het Leiden International Film Festival. Er draaien klassiekers en obscure films, soms ook inclusief a capella-optredens of dragshows.

DOOR MARK REID

‘Wij zijn altijd op zoek naar films die heel goed bij het Nederlandse bioscooppubliek passen, maar die om wat voor reden dan ook hier niet belanden’, vertelt hoofdprogrammeur Jetske Bredeveld van het Leiden International Film Festival (LIFF).

‘We hebben natuurlijk coole voorpremières, maar we willen altijd de ruimte bieden aan films die wij heel leuk vinden, maar die je nergens anders kunt zien. Films die echt een eigen stem en identiteit hebben, maar tegelijkertijd toegankelijk zijn: dat zijn de kenmerken van een LIFF-film. En we zien dat sommige films die wij vertonen later nog worden aangekocht.’ *Primetype* is een van die premières. Robert Pattinson speelt de Amerikaanse presentator Chris Hansen, die in zijn programma *To Catch A Predator* kindermisbruikers en zedendelinquenten opzocht om ze voor de camera te confronteren, waarbij hij steeds verder gaat om de aandacht van het publiek te winnen. Oscarwinnaar Olivia Colman speelt in *Wicker*, een atypische romantische film over een vissersvrouw die na jaren pech in de liefde besluit om een echtgenoot van riet te laten maken bij de plaatselijke mandenvlechter, waarna het bekrompen dorp waar ze woont in chaos uitbarst. Zoals elk jaar heeft LIFF de Bonkers!-competitie, waarin de meest bizarre films meedoen. Daarin kun je kijken naar het veelbesproken live-action-animatiefilm *Coyote vs Acme*, en *I Love Boosters*, de nieuwe film van Boots Riley, waarin een groep modieuze vrouwen door kleding te stelen de aandacht trekken van een beroemde modeontwerper, gespeeld door Demi Moore.

Bredeveld: ‘Daar is ook *Bagworm* te zien, waarin de hoofdpersoon, grof gezegd, aardig naar de kloten gaat.’ Na dat hij op een roestige spijker trapt belandt hij in een door tetanus veroorzaakte bloederige koortsroom. ‘Het is een best wel vreemde film en denk ik niet voor iedereen, maar het past wel goed bij het LIFF. Maar dat is ook het mooie aan het programma. Van de ene film denk je: dit kan vijf keer in de grote zaal van Trianon, want iedereen wil hierheen. Een andere zet je in een kleinere zaal met het idee dat sommigen het gaan haten, maar het voor anderen hun favoriet zal zijn.’

Sowieso is er op LIFF altijd meer te doen: zo zijn er filmische bier- en wijnproeverijen en is er bij een vertoning van de film *To Wong Foo in de Wibar* een dragshow verzorgd door dragqueen KAIN. In de Stadsgehoorzaal kun je de Duitse scifklassieker *Metropolis* (1927) zien, waar a cappella-ensemble Wishful Singing de stomme film voorziet van een live-soundtrack. ‘In het Rijksmuseum van Oudheden draait *Thelma & Louise*, een soort vrouwelijke Odyssee, die iedereen nog wel in gedachten heeft.’ Daar is ook *Space is the Place* te zien, een afrofuturistische scifilm met de jazzmuzikant Sun Ra in de hoofdrol als kosmische reiziger. ‘De Oud-Egyptische thematiek van die film sluit helemaal aan bij de nieuwe tentoonstelling in het museum.’

De programmeur wil bezoekers zeker ook wijzen op de kleine ingetogen films, zoals *Moscas*. ‘Dat vind ik altijd een fijne kijkervaring op een festival, zeker als je zoals ik zes films op een dag kijkt.’ In de film moet Olga uit geldnood hospita worden en verhuurt ze een kamer aan Christian en zijn vader. De zwart-witfilm is helemaal verteld vanuit het perspectief van de jonge Christian, wiens moeder in het ziekenhuis ligt en die gedurende de film een band opbouwt met Olga. Bredeveld: ‘Vanuit hun moeilijke situatie zie je hoe de hoofdpersonen langzaam meer op elkaar gaan leunen. Het is een mooie film en ik hoop dat mensen het een kans geven.’

Leiden International Film Festival,
8 t/m 18 oktober, verschillende bioscopen. Kaartjes via liff.nl

‘Je verkoopt vooral likeuren die je zelf het lekkerst vindt’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO TACO VAN DER EB

Hoe is deze likeurslijterij Miracle Liquors in de Burgsteeg ontstaan?

Merel Kool: ‘Ik ben een geboren en getogen Leidenaar. Ik heb hier rechten gestudeerd en jaren in de provinciale politiek gewerkt, maar ik wilde iets anders. Mijn ouders hebben een huisje aan de Moezel en daar ontdekte ik ruim tien jaar geleden een likeurenwinkel. Ik was meteen fan en dacht: ik haal dit concept naar Leiden. In december 2022 ben ik deze eenmanszaak gestart. ‘Ik heb likeuren uit onder meer Duitsland, Italië en Valencia. Ik verkoop er meer dan vijftig. Ik gebruik zo veel mogelijk natuurlijke ingrediënten met zo min mogelijk geur-, kleur- en smaak-

stoffen. Alleen degene met lekker felle kleurtjes hebben wel kleurstoffen. Twee likeuren heb ik zelf ontworpen: Blue Banana en Purple Passion. Dat bekt ook lekker. Verder verkoop ik gin, whisky, cognac en rum. Alleen sterk, dus geen bier en wijn.’

En wie zijn jullie, heren?

Chin A Foeng: ‘Wij zijn onlangs ons eigen marketingbureau gestart: Jade Marketing. Voor Miracle Liquors maken we foto’s die we op Instagram zetten.’
Kool: ‘Ik ben niet zo goed in marketing. Dennis kwam een keer bij me in de winkel...’
Reumerman: ‘We raakten aan de praat,

ik vertelde dat ik samen met Jared een bureau heb, en toen kreeg ik haar kaartje mee.’

Kool: ‘Ze krijgen carte blanche. Zo helpen we elkaar: zij bouwen hun portfolio uit, ik krijg hulp bij de promotie. Ik ben al zes dagen in de week open, dus dan hoeft ik één dingetje niet meer zelf te doen.’

Reumerman: ‘We gaan ook video’s maken waarin we producten aanprijzen. Dat werkt marketingtechnisch het best. Ik heb eerder een filmstudie gedaan, dus ik heb aardig wat ervaring met het maken en bewerken ervan. We doen het nu nog met een telefoon, want een goede camera is duur. Daar sparen we voor.’

Chin A Foeng: ‘We zijn ook bezig met een eigen site bouwen en moeten nog een LinkedIn-pagina maken.’

Welke likeur is jullie favoriet?

Reumerman: ‘Ik vind de chocolade-whiskylikeur erg lekker.’

Chin A Foeng: ‘Ik kan de pina colada-likeur aanraden. Laatst hebben mijn vriendin en ik het over vanille- en chocolade-ijs gegoooid. Ontzettend lekker.’

Kool: ‘Mijn top drie is koffie-tequila, whisky-kers en old apricot. Met die laatste begon het allemaal, want die dronk ik in Duitsland als eerst. De bestsellers zijn koffie-tequila en mango-gin. Die tweede is mijn moeders favoriet. Als zij me in de winkel komt helpen, loopt niemand de winkel uit zonder die te hebben geprobeerd. Eenmaal geproefd, willen ze hem hebben. Je verkoopt vooral wat je zelf het lekkerst vindt.’

Trekt de winkel ook studenten?

Reumerman: ‘Niet heel veel, omdat de winkel van buitenaf best een dure uitstraling heeft. Terwijl de producten juist heel goed betaalbaar zijn. En de kwaliteit is minimaal net zo goed als vergelijkbare slijterijen.’

Kool: ‘Misschien is het wel een goed idee om een studentenkorting te starten!’

Reumerman: ‘Wat als de lezers deze maand nou tien procent korting krijgen op likeur op vertoon van dit interview in de papieren Mare of op hun website?’

Kool: ‘Doen we!’

COLUMN | GISELLE MARIA TIMMERS

Elke vijf minuten schreeuwt er een vieze man naar mij

Hij zegt dat het in zijn buurt niet voorkomt, maar vindt het vervelend voor me dat het hier, waar ik woon, wel gebeurt. Vervelend dat ik, terwijl ik naar ons afspraakje wandelde, vier keer werd nageroepen door een volwassen man. Vier keer in twintig minuten lopen is gemiddeld eens per vijf minuten.

Ik lach het weg. Een van de mannen die me lastigviel, kwam me fietsend op de stoep tegemoet en reed me bijna omver. Ik schrok, kon hem maar net ontwijken en liep door. Hij stapte af, liep me achterna.

Niet om sorry te zeggen, maar om te zeggen hoe prachtig mijn benen

waren en of ik niet even met hem wilde praten. Ik was een onzichtbare voetganger tot hij mij bijna aanreed en van achteren bekeek.

Wat me ook opvalt, is dat, in tegenstelling tot deze man, zelfs vervelende mannen verlegen kunnen zijn. Dan zie ik dat een man zijn mond opent om iets vulgairs te zeggen, maar komt er geen concreet woord uit. Alsof hij het toch niet durft. Ook al staat hij helemaal klaar voor zijn commentaar, wijdbeens en loerend, om op het moment suprême niet op zijn woorden te komen (lekkere benen? mooie billen?) en af te druipen.

Mijn date is ook verlegen, denk ik.

Want het is wel gezellig op dit terras, maar onze avond is nog niet heel romantisch. Hij drinkt zijn blond bier en leunt achterover terwijl hij naar de grond kijkt. Het gegeven dat we elkaar via een app hebben ontmoet, en dus duidelijk hebben afgesproken dat dit een date is, lijkt te betekenen dat het verder niet nodig is om de romantiek op te zoeken.

Hij vraagt mij op een vriendschappelijke toon of ik het vervelend vind om zoveel aandacht te krijgen op straat.

Ik antwoord beleefd dat het niet zo fijn is, maar dat ik probeer me er niet door te laten beperken. Dat ik naar buiten blijf gaan, al word ik klemgereden door een brommer, achternagezeten door een vreemde of aangeraakt in een trein. Dat ik probeer te lachen om deze incidentjes, ook al zijn ze nooit grappig.

En ik denk, maar zeg het niet, dat het van mij ook heel dapper is dat ik ondanks al die incidentjes nog steeds met mannen afspreek. En dat het jammer is als dat leidt tot een beleefd gesprekje op een terras met een verlegen man die mij niet aankijkt.

Elke vijf minuten schreeuwt er een vieze man naar mij, omdat hij mij aantrekkelijk vindt. Het zou fijn zijn als een man die ik zelf aantrekkelijk vind, mij ook aantrekkelijk vindt en dan niet te verlegen is om dat tegen mij te zeggen.

‘Ook vieze mannen zijn soms verlegen en druipen af op het moment suprême’

Giselle Maria Timmers studeert literatuur-wetenschap